

De historische romans van Cynthia Mc Leod

24

'Hoe duur was de suiker' sloeg destijds in als een bom.

Het boek verscheen in Suriname in 1987. Daarna is het vele malen, ook in Nederland, herdrukt.

Vanaf dat moment was de naam van Cynthia Mc Leod als schrijfster over het Surinaamse slavernijverleden gevestigd. Reden om in het kader van dit themanummer een gesprek met haar te hebben over haar werk.

Cynthia Mc Leod-Ferrier is Surinaamse, dochter van de eerste president. In de jaren vijftig studeerde zij, zoals de andere kinderen uit het gezin Ferrier, in Nederland. Terug in Suriname haalde zij haar MO-Nederlands a en b en werd zij lerares Nederlands aan het De Miranda Lyceum. Nu verdeelt zij haar tijd tussen Suriname en België, en is zij is ook vaak in Nederland.

De boeken

Na de historische roman *Hoe duur was de suiker* verschenen er meer boeken: *Vaarwel Merodia*, *Tweemaal Mariënborg*, *Ma Rochelle Passée*, *Welkom El Dorado* en een studie over Elisabeth Samson, die uitgegeven werd door de Universiteit Utrecht en waarvan in 2000 de romanversie is verschenen, *De vrije negerin Elisabeth, gevangene van kleur*.

Deze boeken gaan over de mensen, blank en zwart, op de plantages in het binnenland van Suriname en in de stad, Paramaribo. Ze spelen in de achttiende en negentiende eeuw. Dat is niet zolang geleden.

Kun je de omgeving van die mensen van toen nog terug vinden? Zijn er nog plantages, slavenhuisjes, hun woonhuizen in Paramaribo?

'Met de plantages is het slecht gesteld. Je hebt het over tropisch oerwoud. Daar blijft niets bewaard. Ik kreeg een brief van mensen, die informatie wilden over Rac à Rac. Familie van hen had daar gewoond en op een verjaardagsfeestje hadden ze bedacht dat ze die plantage nog wel eens wilden zien. Of dat kon? Nou, daar is niets van over

dan ondoordringbaar regenwoud. De tropische natuur is meedogenloos. Voor je het weet is alles overwoekerd.

We maken historische plantagetochten, met een boot over de rivier.

Vijfentwintig jaar geleden was Groot Chatillion er nog; een plantage, die later een leproziekenhuis was geworden. Je kon de gebouwen zien liggen vanaf de rivier. Maar de lepra is nu goed te bestrijden, Groot Chatillion werd gesloten en er is niets meer van over. Vijf jaar geleden zag je nog tussen allerlei groeisel de koningspalmen van de oprijlaan, het metaal van de keuken en de porseleinen toiletpot van het huis van de directeur die aan de afvoerbuizen tussen de bomen hing (de wc was op de eerste verdieping, maar al het houtwerk was al vergaan). De plantages zijn dus verdwenen in het oerwoud.'

Met haar boeken heeft Cynthia McLeod een heel nieuw terrein opengelegd voor historisch geïnteresseerde Surinamers, en ook voor Nederlanders. In de achttiende eeuw had zich een koloniale samenleving gevormd die in een voortdurend contact leefde met patria, maar ook eigen regels en normen had ontwikkeld, voor zwart en blank.

McLeod laat in haar boeken iets zien van die gecompliceerde maatschappij. Ze beschrijft de mogelijkheden en onmogelijkheden in die tijd en blijft niet steken in een situatie waarin alleen maar sprake is van slechterikken en zielepieten. Mensen, plaatsen, situaties worden gedetailleerd beschreven.

In hoeverre zijn de romans historisch? Wat voor onderzoek heeft McLeod gedaan? Hoe is zij op het idee gekomen om historische romans te gaan schrijven over mensen in de tijd van de slavernij?

'Eigenlijk ben ik docente Nederlands en ik behoor tot de eerste groep van leraren die zelf Surinamer zijn. Vroeger kwamen alle leraren van de middelbare school uit Nederland. Eind jaren zestig gaf ik les op het lyceum in Paramaribo en we wilden op school een beetje een Surinaamse draai geven aan de inhoud van de lessen. We hadden precies hetzelfde programma als de Nederlandse scholen, eigenlijk ook nu nog, met voor Nederlands dezelfde schrijvers. We wilden dat als onze kinderen moesten lezen dat ook iets uit of over Suriname moest zijn. We zochten Surinaamse poëzie op naast Mariken van Nimwegen, Surinaamse literatuur werd

ingezet, bijvoorbeeld van Leo Ferrier, mijn broer, en we zochten ook verder op in de regio naar lesmateriaal, in de Antillen bij Albert Helman, in Latijns-Amerika.

Maar het was te weinig voor alle jaren. In de loop van de vierde klas zaten we zonder. Ik ben toen verder gaan zoeken in kranten en tijdschriften en in het archief en heb daar stukken uit genomen en bewerkt.

Mijn leerlingen stimuleerden me enorm. Ze vroegen steeds om weer andere verhalen. En op school vonden ze dat ik dat allemaal bij elkaar moest uitgeven. Dat zou ik best kunnen – ik maakte toch ook de cabareteksten. Ik zei toen maar: 'Als ik met pensioen ga, word ik schrijfster'.

Toen werd mijn man ambassadeur en kon ik gaan schrijven. In Brussel ben ik begonnen aan de historische roman *Vaarwel Merodia*.

Na de overplaatsing van mijn man naar de VS ontmoette ik joodse mensen, die vrienden werden. Ik vertelde ze dat er ook joden in Suriname waren: op Joden Savanna was de eerste synagoge van het Westelijk Halfrond. De eerste joodse begraafplaats ligt daar, middenin het oerwoud. Vanaf de zeventiende eeuw zijn er al joden in Suriname. Ze zijn eerder gekomen dan de Hollanders. En ze kwamen om te blijven. Ze hebben Suriname gemaakt tot hun vaderland. Zij noemden Joden Savanna 'het nieuwe Jeruzalem aan de rivier'.

Dat wisten mijn vrienden niet. Ik vertelde dat de joden niet een afzonderlijke groep gebleven waren, maar gewoon waren opgegaan in de Surinaamse gemeenschap. Je kunt bijna zeggen dat elke creool joods bloed heeft. Ik wist er eigenlijk veel van en bedacht dat ik dat wel eens op kon schrijven. Dat boek is *Hoe duur was de suiker* geworden.

Toen ik in 1986 in Suriname terugkwam had ik dus twee romans bij me van ieder 250 pagina's. Ik heb een uitgever gevonden en ik mocht kiezen wat het eerste moest verschijnen. Het werd de suiker. Ik vond dat een beter boek. Ik had daar een stijlprobleem op kunnen lossen dat zich in al mijn boeken voordoet, maar waarvoor ik tot dan toe geen goede oplossing had. Ik vond het namelijk moeilijk om slaven Hollands te laten praten. Ze mochten geen Nederlands kennen toen.

In mijn eerste boek probeerde ik dus te omzeilen dat een slaaf rechtstreeks iets zei. Dat maakte het lezen soms nogal moeizaam. Vanaf het tweede boek spreken mijn slaven sranan en staat de vertaling erbij. Pas na 1876 is in Suriname het Nederlands erin geheid, met veel succes. We spreken nog steeds Nederlands.

De jaren tachtig waren moeilijk in Suriname. Er was geen import, er was helemaal niets te koop. Maar verjaardagen en feestjes gingen wel door en je moest toch cadeautjes hebben? In oktober 1987 kwam het boek uit. Ik werkte toen weer op school en we dachten dat het een succes zou zijn als er vijfhonderd exemplaren verkocht zouden worden. Suriname heeft geen leestradiatie.

De presentatie was in een hotel, wel leuk, maar de dag daarop zou ik signeren in een boekhandel. Ik moest daar zitten van 10 tot 12 en ik dacht, ik neem wel wat correctie mee. Het was toch zonde van de tijd om daar te zitten niks? Toen ik aankwam met mijn tas opstellen stond er een hele rij mensen voor die boekhandel. Een overval of zo? Maar nee, ze kwamen voor het boek.

Die eerste dag heb ik 675 exemplaren moeten tekenen. En binnen zes weken was alles op.

Het boek is al snel herdrukt. Iedereen las het, van de minister tot de schoonmaakster. Ik ben toen doorgegaan met schrijven. De mensen in Suriname blijven mijn boeken lezen. Ook mensen die nog nooit een boek gelezen hebben.'

De bronnen

'Literair is er van alles op mijn boeken aan te merken. Critici doen dat dan ook. Maar de inhoud spreekt erg aan en ik heb zelf nooit de bedoeling gehad een of ander literair werk te creëren. Het is toch fantastisch als iemand met vier klassen lagere school kan lezen over hoe het vroeger was. Daar ging het mij om. Ik heb geen literaire pretenties.

Wel stel ik eisen aan de informatieve waarde. De feitelijke onderbouwing moet zoveel mogelijk kloppen.'

De informatie die het archief in Paramaribo heeft, is maar beperkt. Voor 'Tweemaal Mariëburg' kon Cynthia McLeod gebruik maken van de uitvoerige collectie stukken over de plantage Mariëburg, waar contractarbeiders in opstand waren gekomen. Maar voor de andere boeken was er niet veel. Het Surinaamse archief heeft vrijwel geen stukken van voor 1863.

'Alles moest vroeger naar Holland. De stukken berusten nu voornamelijk in het ARA in Den Haag, en in de gemeentearchieven van Amsterdam en

Rotterdam. Het zou goed zijn als die stukken ook in Suriname te raadplegen waren via microfilm. Het gaat wel om een paar duizend boeken. Dat is veel. Maar één film is twee boeken en dat kost zo'n 65,-, dus het is wel te doen. Verder is er een aircoruimte nodig met leesapparatuur.

Wat leuk is voor de mensen in Suriname zijn de doop- en trouwboeken van de kerk: de burgerlijke stand. Daar zouden we mee moeten beginnen en dan langzaam uitbreiden.

Verhalen van mensen heb ik ook veel gebruikt. Bijvoorbeeld mevrouw Samson (geen familie van Elisabeth) heeft als kind op Mariëburg gewoond en vertelde mij veel over de sfeer daar. Verder gebruik ik voor mijn romans allerlei verhalen die ik eerder hoorde en heb onthouden, ook van mijn familie. Wij hebben heel wat vertellers, zowel van vaders- als van moederskant. Mijn vader (nu 91) zelf weet er heel veel en ook mijn grootvader was zo iemand. Hij was inspecteur op de trein naar de goudvelden. Mijn hobby was vroeger altijd al geschiedenis, ook de Nederlandse. Floris V en zo, ik wist daar alles van. En die verhalen over het verleden ben ik blijven onthouden.

Mijn grootmoeder aan moeders kant maakte taarten voor bruiloften en feesten. Ze had daarvoor een keuken op het erf met een bakkersoven. Als er een grote bestelling was kwamen er allerlei vrouwen meewerken en ik mocht dan helpen. Daar zat ik dan eieren te klutsen tussen al die vrouwen en hoorde van alles.'

De studie

'Een wetenschappelijke boek is mijn studie over Elisabeth Samson. Ik ben lang met Elisabeth bezig geweest. Zij interesseerde me enorm. Ik kwam haar naam tegen in historisch werk over haar tijd. Toen ik na jaren van alles over haar had uitgezocht, wilde ik wetenschappelijke erkenning. Ik wilde dat het duidelijk was dat ik op een wetenschappelijke manier te werk was gegaan. Ik heb het boek toen naar de Utrechtse universiteit gestuurd en die heeft het uitgegeven.'

Elisabeth Samson is een heel bijzondere vrouw geweest. Een intelligente, ondernemende, goed opgeleide, vrije, maar zwarte vrouw. Zij dreef haar eigen importbedrijf van luxegoederen voor rijke blanken in de kolonie en onderhield daarvoor

nauwe betrekkingen met een handelshuis in Amsterdam. Zij verwierf daarmee een groot fortuin en bezat op den duur ook haar eigen plantages. Door haar zelfverzekerdheid (zeker voor een zwarte) en omdat zij wilde trouwen met een blanke man kreeg zij problemen in de kolonie. Men ging ervan uit dat zoiets verboden was, maar eigenlijk voorzag de wet niet in deze situatie. Uiteindelijk is Elisabeth getrouwd, met haar tweede blanke man – de eerste was al overleden toen uiteindelijk de toestemming kwam. Door haar handelsactiviteiten en haar huwelijksperikelen komt de naam van Elisabeth Samson in allerlei stukken voor. Maar tot voor kort werd ervan uitgegaan dat zij haar geld te danken had aan een erfenis van een blanke vader.

'Toen we voor de tweede keer in Brussel gingen wonen ben ik met haar aan het werk gegaan. Ik had gelezen dat er brieven moesten zijn en die ben ik gaan opzoeken. Ik vond ook trouwaktes, de handelsbrieven in het gemeentearchief in Amsterdam, de inventaris van haar huis, het testament van Carl Otto Creutz. Die mensen bleken onvoorstelbaar rijk. De inventaris van haar plantages, de brieven van haar tweede man met haar agent in Amsterdam na haar dood, er was zoveel meer over dan ik aanvankelijk dacht.

Al met al heb ik zes jaar gewerkt aan mijn boek. En daarna ben ik, om er een

Cynthia McLeod *Tweemaal Mariënborg*

roman van te kunnen maken, de Surinaamse gemeenschap gaan bestuderen. Brieven, journaals – ik mag wel zeggen: ik heb alles gelezen dat er nog is en ik ken die mensen van de achttiende eeuw nu goed. Ik weet wie waar woonde, wie een kind had van wie enzovoort.'

Het monument

Natuurlijk kwam de actualiteit ook ter sprake: het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden.

'Voor mij hoeft het niet, zo'n monument. Voor mij zou het een belangrijker monument zijn als het slavernijverleden van Nederland helemaal geïntegreerd zou zijn in het geschiedenisonderwijs in de Nederlandse scholen. Dat zou ik een geweldig monument vinden. Op het moment is dat niet zo. Het slavernijverleden wordt soms maar in een paar regels afgedaan. Er zijn boeken waar wel wat in staat, maar behandelt men dat dan ook? Dat weet je niet.

Bij de paneldiscussies waar ik was ging het ook over compensatie. Slavenhouders zijn gecompenseerd, slaven niet. Nog steeds is er veel armoede in Suriname. Maar ja, je kunt niet alles goed maken. Wel vind ik dat er een soort gebaar gemaakt zou kunnen worden. Dat zou Nederland passen. Geen excuses, daar heeft die arme persoon in Suriname niets aan. Er zijn natuurlijk genoeg nakomelingen

van slaven die het gemaakt hebben – ikzelf, mijn vader. Zijn overgrootmoeder is nog in slavernij geboren, maar mijn vader is gouverneur geworden – de laatste gouverneur van de kolonie, de eerste president van de onafhankelijke staat. Hij heeft kunnen studeren. Wij thuis allemaal. Maar er zijn ook mensen die in de vicieuze cirkel zijn gebleven. Ze hadden geen geld en omdat er geen geld was kon er niets, dus bleven ze arm, onontwikkeld, zwart. Overigens geldt dat niet alleen voor de nakomelingen van de negerslaven, maar ook voor de contractarbeiders. Voor die mensen denk ik, zou je iets moeten doen.

Wat? Dat weet ik wel – ik zou graag willen dat Nederland van de meevallers van dit moment iets zouden willen geven voor de bouw van goedkope huurwoningen. Huisvesting is in Suriname een geweldig probleem. Door de moeilijke financiële situatie is er te weinig gebouwd. Eigenlijk is er nu geen huizenprijs meer. Het is wat de gek ervoor geeft. Voor arme mensen is er dus niets meer te krijgen. De mensen die vroeger een klein huisje voor zichzelf gebouwd hebben, zijn nu goed af. Maar er zijn mensen genoeg die dat niet gedaan hebben. Misschien vonden ze het toen niet belangrijk. Een volkswoningbouwproject – de huizen hoeven niet groot te zijn, het mag best een rijtje zijn, maar wel met een keuken, met sanitair, met slaapkamers,

zodat niet iedereen bij elkaar hoeft te liggen en een douche. Als Holland dat zou willen doen.'

Ik dacht dat u zou gaan pleiten voor het archief van Paramaribo.

'Het archief is natuurlijk belangrijk. Maar het feit dat er zoveel in Holland is, is onze redding. Bij ons vergaat alles veel eerder. Stukken kunnen voor gebruik in Suriname op microfilm gezet worden. We hebben dus geen groot archief nodig. Ik pleit op de eerste plaats voor huizen.

Tip voor leraren

'Als we praten over Elisabeth heb ik het over een vreemde situatie, maar ik wil de mensen van nu niet van van alles beschuldigen. Mensen zijn niet schuldig voor wat hun voorouders gedaan hebben. Maar je moet je ook niet op de borst slaan en je moet niet zeggen dat het allemaal te lang geleden is. Je moet als leraar niet alleen de mooie dingen vertellen. Je moet ook uitleggen wat het erge was van deze slavernij.

Als systeem is slavernij iets van alle tijden, maar bijzonder van deze vorm van slavernij was dat hij gekoppeld was aan ras. Je was slaaf omdat je zwart was.

Slavernij paste eigenlijk niet bij het Christendom. Er moest dus een legitimatie komen. Want de christelijke west-europeaan had die mensen nodig op zijn plantages. En zo ging men zeggen: zwarten zijn eigenlijk geen mensen. Ze zijn minderwaardig, ze hebben geen intellect, kunnen niet hoger komen dan het niveau van een kind van acht.

Met de gevolgen van die opvattingen hebben zwarte mensen tot de dag van vandaag te maken. In deze vorm van slavernij werden mensen ontmenselijkt. En het ideeëngoed bestaat nog steeds. Je merkt dat aan kleine dingetjes, ook in Nederland. Mensen denken wel eens dat je niet zo goed kunt lezen of zo als je zwart bent.

Mij doet dat niets, maar iemand anders vind dat vervelend. Ik ben persoonlijk ook niet gediscrimineerd, niet in de jaren vijftig in Nederland, toen er alleen Surinamers en Antillianen kwamen voor een studie. Maar met de mensen die hier nu wonen ligt dat anders.'